

Самостійна робота студентів університету як складова підготовки майбутнього фахівця

Стаття присвячена проблемі самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі з урахуванням професійної спрямованості, розглянуто класифікацію типів самостійної роботи.

Ключові слова: самостійна робота, пізнавальна діяльність, самоконтроль, самооцінка, професійна самостійність, розвиток особистості.

Ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців полягає в діалектичній єдності процесу навчання і виховання, забезпеченні тісного взаємозв'язку професійного навчання з практикою. З цих позицій, особливої ролі набуває проблема теоретичного обґрунтування та експериментального апробування відповідних педагогічних технологій щодо організації самостійної роботи тих, хто навчається.

Аналіз останніх досліджень (Белкіна В.Н., Бондар В.І., Курлянд З.Н., Масюкова Н. А. , Москаленко П. Г. та ін.) виявив протиріччя між ускладненим соціальним замовленням, пов'язаним з професійною підготовкою та усталеною практикою, що виявляє орієнтацію переважно на репродуктивний характер виконання професійних функцій. Розв'язання даної проблеми започатковано у доведенні того, що саме самостійна діяльність, яка активізує розвиток професійних якостей особистості, виступає гарантом формування потреби постійного пошуку, накопичення знань, розуміння їх сенсу та значення, самостійного використання, що необхідно для постійного професійного зростання особистості з урахуванням вимог сучасності.

Виникла потреба переорієнтації навчально-виховного процесу таким чином, щоб професійне становлення майбутніх фахівців було насамперед націлене на розвиток умінь самостійної роботи.

Водночас, результат досліджень сучасних науковців переконливо свідчать, що високий рівень професійної майстерності та творчого підходу досягається лише за умов, коли виникає і реалізується потреба професійного саморозвитку і самовдосконалення, а також коли виявляється позитивне мотиваційно-ціннісне ставлення до себе, як суб'єкта професійної діяльності. Визначення сутності та специфіки педагогічних технологій організації та управління самостійною роботою студентів є сьогодні особливо важливим.

На нашу думку, творча самостійна робота студентів – це діяльність, обумовлена самостійним пошуком майбутнім фахівцем відповіді на будь-яку проблему, з метою досягнення результатів, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну та оригінальність, а також прогресивність, за умов володіння засобами організації цієї діяльності на тлі позитивного ставлення до пізнання. Головними структурними елементами самостійної роботи студента є її мета і мотиви, які можуть бути як різноманітними, так і суперечливими.

Підготовка майбутніх спеціалістів при організації та управлінні самостійною роботою студентів стає ефективною за умови врахування викладачем функцій педагогічного управління цим процесом.

У традиційній системі освіти викладач є основним і найбільш компетентним носієм знань, та до того ж і контролюючим суб'єктом пізнання, тоді як за новою парадигмою освіти викладач більше виступає в ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності тих, хто навчається, він стає компетентним консультантом і помічником студентів. Його професійні вміння спрямовуються не просто на контроль знань і вмінь, а на діагностику їх діяльності з метою надання своєчасної допомоги, кваліфікованими діями сприяти уникненню труднощів, які намічаються в пізнанні і застосуванні знань. Ця роль значно складніша, ніж в традиційному навчанні і вимагає більш високого ступеня педагогічної майстерності.

У зарубіжній педагогічній літературі для визначення поняття "самостійна робота" використовують ряд понять, які підкреслюють різні аспекти цієї роботи. У педагогічній літературі Австрії, Швейцарії знайшов застосування

термін "тиха робота", який підкреслює, що робота здійснюється наодинці. У французькій і англійській педагогічній літературі можна зустріти термін "індивідуальна робота". У США користуються терміном "незалежне навчання", що означає таку пізнавальну діяльність, при якій студенти отримують навчальні плани-програми і їм надається відносно велика свобода добору засобів і методів засвоєння.

У педагогічній літературі існує багато класифікацій типів і видів самостійної роботи студентів. Можна виділити чотири типи самостійної роботи.

Перший тип спрямований на формування у студентів умінь виявляти у зовнішньому плані те, що від них вимагається, на основі заданого їм алгоритму діяльності та посилань на цю діяльність, які містять умови завдання. Пізнавальна діяльність студентів полягає у тому, щоб пізнати об'єкт певної галузі знань при повторному сприйманні інформації про нього або дій з ним.

Другий тип передбачає формування знань, що дозволяють розв'язувати типові завдання. Пізнавальна діяльність студентів при цьому полягає у відтворенні й частковому реконструюванні, зміні структури і змісту засвоєної раніше навчальної інформації. Це передбачає необхідність здійснення аналізу певного об'єкта, різних шляхів виконання завдання, визначення найбільш доцільних з них або послідовного виділення логічно розташованих способів його розв'язання. До самостійних робіт такого характеру можна віднести певні етапи проведення лабораторних і практичних занять, написання курсових робіт, а також спеціально підготовлені домашні завдання з приписом алгоритмічного характеру. Характерна особливість робіт цього типу полягає в тому, що при визначенні завдання для самостійної роботи необхідно обґрунтувати мету, шляхи їх розв'язання і методи досягнення.

Третій тип спрямований на формування у студентів знань, що є основою для розв'язання нетипових завдань. Пізнавальна діяльність студентів при виконанні таких завдань полягає у накопиченні і прояві у зовнішньому плані нового для них досвіду діяльності на базі раніше засвоєного формалізованого

типу шляхом перенесення знань, умінь і навичок в інші умови діяльності. Самостійні роботи третього типу повинні висувати вимоги аналізу незнайомих навчальних ситуацій і генерування суб'єктивно нової інформації. Типовими для самостійної роботи третього напрямку є курсові, кваліфікаційні і дипломні роботи.

Четвертий тип передбачає створення передумов для творчої діяльності студентів. Їх пізнавальна діяльність при виконанні цих робіт полягає у глибокому проникненні в сутність об'єкта, що вивчається, встановленні нових зв'язків і стосунків, необхідних для обґрунтування нових проблем, ідей, генерування нової інформації. Цей тип самостійних робіт реалізується, як правило, при виконанні завдань науково-дослідного характеру, включаючи курсові, кваліфікаційні і дипломні роботи .

Найбільш доцільною у зв'язку із завданнями вищої школи є класифікація, запропонована П.І. Підкасистим, у якій розмежовуються самостійні роботи за зразками, реконструктивно-варіативні, евристичні (частково-пошукові) і творчо-дослідницькі.

Більшість тих, хто вступає до вищого навчального закладу, недостатньо володіє методами і прийомами, не завжди знає всі можливі засоби здійснення самостійної пізнавальної діяльності. Їм доводиться засвоювати нові елементи культури і технології розумової праці. Без навичок самостійної роботи, без стійкого прагнення до постійного поповнення, оновлення і вдосконалення знань у процесі самостійної роботи навчання у вищому закладі освіти значно уповільнюється або й зовсім унеможлиблюється. У процесі самостійної пізнавальної діяльності студент має навчитися виділяти пізнавальне завдання, добирати способи їх розв'язання, здійснювати операції самоконтролю за грамотністю виконання поставлених завдань, удосконалювати методи реалізації творчих знань. Формування умінь і навичок самостійної роботи студентів може відбуватись не лише на свідомій, а й на інтуїтивній основі.

Варто звернути увагу на таку обставину: мова йде про самостійність лише у тому випадку, коли студент виконує якусь діяльність не під контролем

викладача, а під самоконтролем, тобто здатний регулювати свої дії або ж оволодівати тими чи іншими способами дій. Отже, розвиток самостійності – це своєрідний перехід від діяльності під керівництвом викладача до такого виду діяльності, коли студент сам керує своїми діями.

Самостійна робота – важливий компонент науково-дослідницької роботи студентів, що сприяє формуванню творчого мислення молоді, розвитку її інтелекту, робота включає різні аспекти діяльності: це і підготовка до лекцій, до семінарських та лабораторних занять тощо.

При підготовці до семінарських та лабораторних занять необхідно, щоб студент був заздалегідь ознайомлений із планом заняття, необхідними видами роботи на ньому, а також знав тематику рефератів чи доповідей, які виносяться для обговорення на занятті.

Це необхідно не тільки для вміння самостійно працювати з науковими джерелами, а й для розвитку психологічної культури та мовлення студентської молоді.

Самостійна робота – один із обов'язкових видів навчально-пізнавальної діяльності студента, що виконує різні функції, серед яких важливе значення мають:

- навчальна, яка полягає в опрацюванні першоджерел, що сприяє більш глибокому осмисленню вже засвоєної суми знань;
- пізнавальна, призначення якої полягає в опануванні новою сумою знань, розширенні меж світогляду;
- коригуюча, що передбачає осмислення новітніх теорій, концепцій, категорій, підходів до визначення сутності відомих понять, напрямків розвитку науки і т.п.;
- стимулююча, сутність якої полягає у такій організації самостійної роботи, коли студент отримує задоволення від результатів пізнавальної діяльності;

- виховна, що спрямована на формування таких якостей, як воля, цілеспрямованість, відповідальність, дисциплінованість;

- розвиваюча, що спрямована на розвиток самостійності, творчості, дослідницьких умінь особистості.

В сучасних умовах ринкових відносин і запровадження ринку праці значно підвищуються ці вимоги до підготовки фахівців з вищою освітою. Йдеться про вироблення у майбутніх працівників таких рис особистості, які б свідчили про їх готовність до самостійної пізнавальної діяльності. Виникає потреба сформуванню демократичний тип викладання, що означає творчу співдружність студента і викладача, підвищення особистої відповідальності самого студента за результати навчання.

У навчально-виховній роботі ВНЗ має домінувати орієнтація на процеси самоорганізації й самореалізації кожного студента. Усвідомлення суті та закономірності самостійної пізнавальної діяльності, оволодіння високим рівнем ефективності її організації – один із шляхів удосконалення процесу навчання і розвитку особистості. У процесі цілеспрямованої й систематичної самостійної діяльності студенти набувають досвід самостійно працювати.

Отже, підготовка спеціалістів вищої кваліфікації має бути спрямована на формування здатності до самостійної творчої діяльності. Ця робота повинна носити систематичний, а не епізодичний характер. Процес навчання має організовуватися так, щоб самостійна діяльність студента реалізувалася на всіх етапах: під час аудиторних занять (потоккових та групових), у позааудиторний час, коли студент веде науково-дослідницьку роботу, виконує домашні завдання, працює над контрольними та курсовими роботами, працює з підручником і т.п. Значні перетворення суспільства не можуть відбутися без участі вищої школи, її метою є всебічний розвиток людини як особистості, розвиток її талантів, ініціативи.

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560с.
2. Алексюк Л.Н., Аюрзанайн А.А., Пидкасистый П.И., Козаков В.А. и др. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения: Учебное пособие для слушателей ФПК. – Киев, 1993. – 336 с.
3. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе его закономерные основы и методы. – М.:Высшая школа,1980. – 368 с.
4. Арыдин В.М., Атанов Г.А. Учебная деятельность студентов. – Донецк: "ЕАИ-пресс", 2000. – 80 с.
5. Берак О., Шибаета Л. Установка на развитие личности студента. Вестник высшей школы. –1990. № 10.
6. Бех І.Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. — 1994 — № 3.
7. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. – К.: Наукова думка, 1997. – с. 62.
8. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів.–К.: "Вересень". 1996. –129с.
9. Вакуленко В.М. Основи вищої школи України. Навчальний посібник. Луганськ: вид-во СНУ.2001.– 247с.

The article is sanctified to the problem of independent work of students in higher educational establishment taking into account a professional orientation, classification of types of independent work is considered.

Key words: independent work, cognitive activity, self-control, self-appraisal, professional independence, development of personality.